

חלק ב: למידה

על הלמידה בפורומים המחוזיים לגיל הרך ועל החתירה לחיזוק רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול

אייל בר-איתן, מנהל ההדרכה "התחלה טובה"

מאמר זה מוקדש לתהליכי הלמידה בפורומים המחוזיים לגיל הרך. תחילה אציג את הרציונל להקמת הפורומים ואת המסגרות שבהן מתקיימת הלמידה הבין-מקצועית ברמת המחוז. לאחר מכן אעבור אל התכנים ואתמקד בנושא הציר שבו עסקו הפורומים השנה: חיזוק רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול.

הלמידה נערכה סביב שני מודלים שפותחו בדיקה אל הנושא: מודל "כוורת הרצף", המתייחס לרצף איתור-טיפול מבחינת היקף הכיסוי של אוכלוסיית היעד, ומודל "עוגת הרצף", המתייחס לאותו העניין עצמו מבחינת דפוסי הפעולה של אנשי המקצוע. אנסה להראות כיצד שני המודלים רלוונטיים לעבודתן השוטפת של ועדות הגיל הרך (ועדות "התחלה טובה") ביישובים.

תחילת החיים - מבוא

"גן בעדן, גן בלי שער, משמים גשם טוב ניתך
אלוהים היה רחום עם שחר ולמשמרת - נתן הוא לי אותך"
(אהוד מנור, "בראשית")

באחת השיחות ששידר בתכנית רדיו לאימהות צעירות אמר ויניקוט: "כדי שתינוקות יתפתחו ויהיו לאנשים מבוגרים, בריאים, עצמאיים וחברתיים, מן ההכרח שתהיה להם התחלה טובה. התחלה טובה זו מובטחת בטבע על-ידי הקשר הקיים בין האם לתינוקה, מה שקרוי בפינו: אהבה".¹

יש ילדים שההתחלה הטובה אינה מנת חלקם. הסביבה שבה הם גדלים לא מאפשרת להם לממש את זכותם הטבעית להגנה, להתפתחות תקינה, ללמידה, לרווחה רגשית ולהשתייכות חברתית. לרשימת מחלות הילדות הנפוצות כגון אדמת, חֲזָרַת וחֲצָבַת, יש להוסיף "עֲצָבַת ילדים" (נתן זך)², שהיא אולי מחלתם העיקרית של תינוקות, פעוטות וילדים רכים הנתונים במצבי סיכון. כאב ותסכול הם אמנם חלק בלתי-נמנע מהתפתחות הילד, אולם כשהללו באים במנות גדושות וכשאין בסביבה מבוגר שיודע איך לווסת ולהרגיע - המצוקה הופכת בלתי-נסבלת והשפעתה על הילד, שלא מסוגל להכילה ולמצוא בה פשר, עלולה להיות טראומטית. טיפות העצב המרות מצטברות בקרקעית הנפש והופכות ל"עֲצָבַת ילדים".

1 ויניקוט, ד' (1989). הילד, משפחתו וסביבתו. תרגום: 'י' כפרי. תל אביב: ספרית פועלים. "גבר מתבונן באימהות" - זאת הכותרת שנתן ויניקוט לתכנית הרדיו שלו ברשת BBC. הספר שמאגד את השיחות פורסם במקור ב-1964.

2 "וירקדו עמם על כל הרים, שבם שמחה לעד עצבת ילדים, זיכרון נעוריהם הרע" - השיר הפותח בקובץ השירים של זך, נ' (1966). כל החלב והדבש. תל אביב: עם עובד.

אם בכל זאת קיים סיכוי להתחלה טובה עבור ילדים אלה, הרי שהוא נעוץ ביכולתנו לראות אותם, להבחין במצוקתם ולהושיט יד מיטיבה שתיגע בהם - וחיוני ביותר, גם בהוריהם - מוקדם ככל האפשר. חלון ההשפעה פתוח בגילאים הרכים, והתערבות מותאמת יכולה לעשות תיקון. לפעמים נגיעה אחת רכה, אם היא קולעת, עשויה לשנות מסלול התפתחות של ילד. אכן, זאת האמנות של אנשי המקצוע.

אמנות צריכה לימוד. למידה מתמשכת היא ערך יסוד וגם עקרון פעולה של 360° התכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון. מערך ההכשרה והליווי של התכנית מקיים, בין השאר, תהליכי למידה במעגל הרחב של "נאמני התכנית". אלה אנשי מקצוע שמעבר לתפקידם במערך השירותים היישובי ממלאים תפקיד בתכנית, לדוגמה: חברי הוועדות, הצוותים המלווים ואחראי המענים. מטרת הלמידה להטמיע את עקרונות התכנית ואת כליה הייחודיים, וכן להעמיק את הידע בנושאים הקשורים לעבודה עם ילדים ונוער בסיכון. בהלימה לערך מרכזי אחר של התכנית, הלמידה תתקיים תמיד במסגרות בין-מקצועיות ובין-ארגוניות. הציפייה היא שנאמני התכנית יחזרו מהלמידה אל השטח כשגרירים המחויבים להפצת הידע ולייצום פעולות המקדמות אג'נדה משותפת ברוח התכנית.

"הלמידה משנה את האדם" (דמוקריטוס, יוון, המאה החמישית לפנה"ס)

בשנת 2011 החלו לפעול במסגרת "התחלה טובה" ובהמלצת ועדת ההכשרות של התכנית הלאומית, הפורומים המחוזיים לגיל הרך. הם נועדו לאפשר למידה בין-מקצועית ובין-ארגונית סביב נושאי רוחב הקשורים לעבודה עם ילדים בסיכון בגיל הרך. שני סוגי פורומים מתקיימים במקביל בכל אחד מששת המחוזות שבהם פועלת התכנית. מצד אחד: פורום פיקוח בין-משרדי לגיל הרך, שבו משתתפים מפקחים מחוזיים המעורבים במענים לגיל הרך. מצד שני: פורום בין-יישובי למובילי הגיל הרך, שבו משתתפים שלושה נציגים מכל יישוב - יושב-ראש ועדת הגיל הרך, חבר נוסף מאותה הוועדה ומנהל התכנית הלאומית ביישוב.

הרכב הפורום הבין-יישובי למובילי הגיל הרך נותן ביטוי למגוון דיסציפלינות ויושבים בו אנשי מקצוע המשתייכים למגוון ארגונים, לדוגמה: אחות אחראית טיפת-חלב, מנהלת מדור גני ילדים, ראש צוות לשכת רווחה, רכזת ועדת פעוטות בסיכון, פסיכולוג שפ"ח (שירות פסיכולוגי חינוכי), מנהלת מרכז לגיל הרך, מנהלת מרכז הורות וטף, מנהלת יחידה קהילתית להתפתחות הילד, ומנהלת יישובית של 360° התכנית הלאומית. בסך הכול נמנים עם הפורומים המחוזיים לגיל הרך, כולל דרג הפיקוח, כ-250 איש.

את הלמידה בפורומים לגיל הרך מוביל צוות הממונות המחוזיות של "התחלה טובה": ורד לוי (מחוז צפון-א'), איתן בן-עטיה (מחוז צפון-ב'), שרית מצר (מחוז חיפה), שירה זילברמן (מחוז תל אביב-מרכז), זיוה שגיב (מחוז ירושלים) וסבי מנגשה (מחוז דרום). המהלך כולו נעשה בשיתוף מלא עם הממונות המחוזיות של 360° התכנית הלאומית (על-פי סדר המחוזות הנ"ל): אורנה מאיר, שושי הרץ, הילה חיים-צוויג, רוני מולה, כרמלה פילור ורונית פרטוש.

הלמידה בפורום הפיקוח הבין-משרדי לגיל הרך משתלבת במערך רחב של קשרי עבודה שוטפים בין הממונות המחוזיות של "התחלה טובה" ובין המפקחים מהמשרדים השונים שיש להם מעורבות ישירה בגיל הרך. מתכונת הלמידה מותאמת לצרכים ולמאפיינים של כל מחוז. עם זאת, אפשר להצביע על כמה תמות שחוזרות על עצמן בפורומים של המחוזות השונים:

1. גיבוש דפוסי עבודה בין-משרדית בדרג הפיקוח
2. הטמעת הכלים שמעמידה התכנית הלאומית לרשות היישוב ולרשות המפקחים, כגון הדוחות שאפשר להפיק מתשתית המידע היישובית (תמ"י), ביניהם דוח ועדת גיל (מציג נתונים בחתך יישובי) ודוח-מפקח (מציג נתונים בחתך מחוזי);
3. העמקת ההיכרות עם תכניות-דגל של המשרדים השונים בתחום הגיל הרך, בייחוד תכניות שיש להן תפוצה ביישובים רבים במחוז;
4. חשיפה ליוזמות הנרקמות בוועדות הגיל הרך היישוביות, בין השאר בעקבות הלמידה בפורום הבין-יישובי למובילי הגיל הרך, וחתירה למצב שבו המפקחים נותנים רוח גבית ליוזמות אלה ותורמים את חלקם לליווי תהליכי היישום;
5. התנעת מערך הפיקוח על המרכזים לגיל הרך. המודל הבין-משרדי למרכז גיל רך יישובי שגובש במסגרת "התחלה טובה", מגדיר פונקציה של מפקח-מתכלל שאחד מיעדיו הוא לרכז ולהניע עבודה משותפת של מפקחים ממשרדים שונים המופקדים על מענים שפועלים בתוך המרכז לגיל הרך.

הלמידה בפורום הבין-יישובי למובילי הגיל הרך מתקיימת במתכונת יחסית מובנית. גם כאן קיימים הבדלים בין המחוזות, אולם רב הדומה על השונה. הפורום מתכנס ארבע פעמים בשנה, והלמידה נערכת סביב נושא-ציר מוגדר מראש. כל מפגש מורכב משלוש יחידות:

1. העשרה מקצועית בנושא הנלמד, בדרך כלל על-ידי מרצה אורח/ת;
2. למידת עמיתים הנערכת סביב הצגת מקרה מהיישוב, תוך שימת דגש על שימוש מושכל בנתונים השאובים מתשתית המידע היישובית;
3. חממת יזמות: איתור צרכים יישוביים בהקשר לנושא הנלמד, גיבוש כיווני פעולה והגדרת מטרות, במגמה לחזור אל ועדות הגיל הרך כפלטפורמה להנעת תהליכי יישום.

"לב נבון יקנה דעת" (משלי יח, טו), "כל חכמתו של אדם אינה אלא בלב" (קהלת רבה א)

ממסגרות הלמידה נעבור אל התכנים הנלמדים. בשנת 2009 התכנסה במסגרת "התחלה טובה" ועדה לתכנון ההכשרות בגיל הרך. ישבו בוועדה, בין השאר, נציגים של משרדי הממשלה השותפים ומומחים מהאקדמיה. הוגדרו קהלי היעד - כאמור, מפקחים ומובילי גיל רך מהיישובים - ונבחרו שני נושאים ללמידה. הקריטריונים שהנחו את הוועדה בבחירת הנושאים הם הרלוונטיות לאג'נדה של "התחלה טובה" מצד אחד, והרלוונטיות לכלל אנשי המקצוע שישתתפו בלמידה מצד אחר. ואכן, נבחרו נושאים החוצים את תחומי הדעת, המקצועות, הארגונים והשירותים השונים בגיל הרך:

1. **עבודה עם הורים** של ילדים בגיל הרך הנמצאים במצבי סיכון;
 2. **איתור מוקדם** של ילדים בגיל הרך הנמצאים במצבי סיכון.
- הנושא הראשון שימש מוקד תוכן עיקרי ללמידה בשנתיים הראשונות לקיומם של הפורומים המחוזיים לגיל הרך (2010-2012). בלי להיכנס לתיאור מפורט של תכנים ושל תהליכי למידה שנערכו סביב נושא זה,³ נציין בקצרה כמה סוגיות שעלו לדיון בפורומים:

3 מסמך שיטתי בנושא העבודה עם הורים בגיל הרך עתיד לצאת לאור בקרוב בשיתוף התכנית הלאומית ויחידת הגיל הרך של ג'וינט-אשלים. בין השאר יכללו במסמך זה תכנים שנלמדו בפורומים המחוזיים לגיל הרך

- ◆ כשילד בגיל הרך נמצא במצב סיכון, ובהנחה שהמדינה רואה לעצמה זכות (וגם חובה) להתערב בחיי המשפחה כדי להגן עליו וכדי לסייע להתפתחותו המיטבית - מה היחס המתבקש מצד המדינה ומצד מוסדותיה כלפי הוריו של הילד?
 - ◆ האם ומדוע חיוני להתעקש על עבודה עם ההורים, ולא להסתפק במתן טיפול ישיר לילד?
 - ◆ מה הופך את העבודה עם ההורים למורכבת ולמאתגרת כל כך?
 - ◆ באיזו מידה אנו רואים בהורים סוכני שינוי ביחס למצב הילד, ובאיזו מידה אנו מוכנים לפנות להם מקום כבני אדם, כאינדיבידואלים בעלי צרכים שמעבר לתפקוד ההורי?
 - ◆ מהם המפתחות לעבודה אפקטיבית עם ההורים? מה תפקידה של רפלקציה בהקשר זה?
 - ◆ מה יחסנו כאנשי מקצוע אל עמדות שיפוטיות ואל רגשות שליליים שיש בתוכנו לעתים כלפי הורים של ילדים בגיל הרך הנמצאים במצבי סיכון? מה עוזר לרוך את השיפוטיות?
 - ◆ מהם הצרכים של אנשי מקצוע שעבודה עם הורים ועם אוכלוסיות בסיכון היא לחם חוקם?
 - ◆ מה נוכל לעשות ביישוב כדי לשפר את המענה להורים?
 - ◆ כיצד משתקפים צורכי ההורים בדוחות המופקים מתשתית המידע היישובית (תמ"י)?
- התובנות שעלו בפורומים המחזוריים ברחבי הארץ נאספו וגובשו לתוצרי ידע, כגון: מפת הצרכים של הורים וסל רעיונות לכיווני פעולה שעשויים לשפר את המענה להורים ביישוב.
- לקראת 2013 נערכנו לשלב הבא של הלמידה בפורומים. תחילה הוגדרו מחדש גבולות הגזרה של הנושא השני. האיתור המוקדם של ילדים בגיל הרך במצבי סיכון לא נלמד כנושא בפני עצמו, אלא שוב בתוך ההקשר היותר רחב של **רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול**. שאלת העבודה התנסחה באופן הבא: כיצד מביאים לידי מצב, שכלל הגורמים ביישוב מקבלים אחריות על הילדים לכל אורך הרצף - משלבי המניעה והאיתור עד לשלבי הטיפול והמעקב? הלוא זה הבסיס הערכי של 360° התכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון.⁴ מובן שיש להביא בחשבון את ההורים ואת צורכיהם כחלק בלתי-נפרד מתפיסת רצף איתור-טיפול.
- להלן תיאור תמציתי של המפגשים שנערכו השנה בפורומים הבין-יישוביים למובילי הגיל הרך סביב נושא-הציר שעניינו רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול. כל מפגש נחלק לשלוש יחידות:
1. היחידה הראשונה הוקדשה להעשרה בתכנים מקצועיים המתקשרים אל הנושא, על-פי רוב באמצעות הרצאה המלווה בדיון. בין השאר נדונו התכנים הבאים: (א) ההיבט המוטיבציוני: שורשי האחריות כלפי הילדים בגיל הרך הנתונים במצבי סיכון והמפתחות לעבודה שעושה שינוי; (ב) פרמטרים להערכת סיכון על-פי ספרות המחקר, והצורך להביא בחשבון את נקודת המבט הסובייקטיבית של הילד הנחשב בסיכון; (ג) איתור ילדים הנמצאים במצבי סכנה והתוויית רשת ביטחון להגנה בקהילה; הוצגה התכנית הבין-משרדית שעומדת לקום בעקבות דוח הוועדה הבין-משרדית בראשות מוטי וינטר משנת 2010; (ד) עבודה עם הורים: דרכים לבניית אמון ולפתיחת ערוצי תקשורת עם ההורים, לאורך הרצף מאיתור לטיפול.

4 בדוח ועדת שמיד נכתב: "מחויבות החברה בישראל כלפי הילדים ובני הנוער בסיכון: לאפשר להם להתמודד בצורה הטובה ביותר עם ההשלכות של מצבי הסיכון על נסיבות חייהם, ולממש את יכולותיהם". דוח הוועדה הציבורית בראשות פרופ' הלל שמיד לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה (2006), עמ' 70.

2. היחידה השנייה הוקדשה ללמידת עמיתים, כשבכל מפגש הציג אחד היישובים היבט של עשייה - תוך שימת דגש על מעקב ובקרה של המענים לגיל הרך. הנחת היסוד היא שמידע אמין וזמין הוא בסיס חיוני לטיפול אחריות מקצועית משותפת. הלמידה התמקדה בניית דוחות המופקים מתשתית המידע היישובית: דוח מענה/דוח ועדת גיל. נערכה סימולציה של דיון בין-מקצועי בצוות מלווה של מענה או בוועדת גיל רך, על בסיס הנתונים.

3. ביחידה השלישית התחלקו חברי הפורום על-פי מפתח יישובי ועבדו בקבוצות קטנות על היבטים יישומיים של הנושא, כך שבתהליך הדרגתי - נדבך על גבי נדבך לאורך ארבעת המפגשים - גיבשה כל קבוצה את היוזמה שלה לחיזוק רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול ביישוב. כנקודת מוצא וכמסגרת רעיונית ללמידה בקבוצות, הוצגו בפורומים שני מודלים לחיזוק רצף איתור-טיפול. לסקירתם של מודלים אלה ניגש כעת.

"No child left behind" (סיסמת הרפורמה בחינוך בארצות הברית, 2002)

מה צריך יישוב לעשות כדי להבטיח רצף איתור-טיפול אפקטיבי? קודם כול, עליו לאבחן פערים או אזורי עיוורון הדורשים חיזוק בהקשר לרצף זה. לשם כך הובאו לפתחם של הפורומים בראשית השנה שני מודלים שבעזרתם אפשר "לצלם" תמונת מצב של הקיים ושל החסר מבחינת רצף איתור-טיפול ברמה המערכתית. או-אז אפשר להגדיר מטרות לחיזוק הרצף. יצוין כי הדיונים המתמשכים של חברי הפורומים במחוזות השונים תרמו לפיתוח ולחידוד המודלים, שהלכו והתגבשו לאורך השנה.

בטרם נפרוש את המודלים, אין זה מיותר לחזור ולהבליט את מקומה המרכזי של **ועדת הגיל הרך** כפלטפורמה לחיזוק רצף איתור-טיפול. חברי הפורומים הבין-יישוביים למובילי הגיל הרך הם נציגים של ועדות הגיל הרך. מהלמידה בפורום הם חוזרים אל הוועדה שבה הם חברים. ברור לכול שיש פלטפורמה אחת - בעלת מעמד סטטוטורי - לקידום עניינם של ילדים בגיל הרך הנמצאים במצבי סיכון. ועדת הגיל הרך היא שמחזיקה בידה את המנדט (1) לרתום את כלל הגופים המקצועיים הרלוונטיים למאמץ משותף, (2) לשקוד על בחינת מצבם של הילדים במצבי סיכון, ולמצוא או ליצור דרכים לאיתור הילדים ולשיפור מצבם.

אם נחזור אל המודלים לחיזוק רצף איתור-טיפול שהוצגו בפורומים, ייאמר מראש כי לא התיימרנו בחידוש תיאורטי. שני המודלים מבוססים על ידע מקצועי הרווח בשירותים החברתיים שעניינם ילדים ומשפחות. המטרה הייתה לתת בידי הוועדה לגיל הרך כלי עזר פשוט ואפקטיבי, המאפשר להעמיק ולחדד את התכנון ואת המעקב שעליהם מופקדת הוועדה. מובן שהדברים חייבים להתחבר אל הכלי המרכזי שמעמידה 360° התכנית הלאומית לרשות ועדת הגיל הרך, קרי: תשתית המידע היישובית (תמ"י) המסייעת לקבלת החלטות על בסיס תובנות שמופקות מנתונים.⁵ המודלים שהוצגו כמוהם כשני צדדים של אותו המטבע. המודל הראשון מתייחס לרצף איתור-טיפול מבחינת היקף הכיסוי של אוכלוסיית היעד, בעוד שהמודל השני מתייחס לרצף איתור-טיפול מבחינת דפוסי הפעולה של אנשי המקצוע. להלן פירוט הדברים.

5 על הקשר בין תשתית המידע היישובית לשני המודלים המוצגים כאן, ראו את המאמר על עבודה מבוססת נתונים "בתחלה טובה" (להלן בגיליון זה).

מודל עוגת הרצף: כיסוי אוכלוסיית היעד

אם שאיפתנו "לגעת" בכמה שיותר ילדים והורים הנזקקים לנו, מן הראוי שנשאל בוועדת הגיל הרך סדרה של שאלות המתייחסות לארבעה צירי פעולה: מניעה, איתור, טיפול ומעקב.

1. מניעה

"איזהו חכם? הרואה את הנולד".⁷ ראיית הנולד שני פנים לה: (א) ראו את הרך הנולד,⁸ הכירו את הילד ואת צרכיו; (ב) ראו את שעתידי ההיוולד: הקדימו תרופה למכה, בנו גשר על הנהר בטרם ייפול הנופל ממנו. "החברה בישראל מחויבת לאמץ כיווני מדיניות ואסטרטגיות-פעולה כדי למנוע היווצרות של מצבי סיכון ומצוקה, ולא רק כדי לסייע במצבים אלו [...] לפעולות מניעה יש עדיפות מפורשת במכלול הפעולות למימוש מחויבות החברה כלפי ילדים ובני נוער בסיכון"⁹ - כך נכתב בדוח ועדת שמיד (2006), שעל יסודו התקבלה החלטת הממשלה להקים את 360° התכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון. משמעות מיוחדת יש **למניעה**

מודל 1: עוגת הרצף

בגיל הרך: "תינתן עדיפות להשקעה בילדים צעירים ומשפחותיהם. יינקטו פעולות המכוונות לחיזוק משפחות וקהילות, [כגון] בניית רשתות תמיכה להורים והנגשה של פעילויות העשרה".¹⁰ כשלנגד עיניהם ציר הפעולה של מניעה, עשויים חברי ועדת הגיל הרך לשאול שאלות כגון:

- ♦ אילו משאבים אנו משקיעים בילדים ובהורים שאמנם לא נופלים תחת הקטגוריה של סיכון במובהק, ועם זאת קיים יסוד סביר להניח שהסיכון עלול להתפתח בקרבם?
- ♦ איזה מינון של ילדים "ללא בעיות"¹¹ אנו מוכנים להכניס אל תוך המענים שיועdu במוצהר לאוכלוסיות סיכון?
- ♦ כיצד נוכל לבנות רשת תמיכה חברתית עבור הורים הזקוקים לכך?¹²
- ♦ בתמצית השאלה היא: עד כמה אנו "מכסים" את אוכלוסיית-היעד ביחס לרכיב המניעה?

2. איתור

צריך שהעין תהיה פקוחה ללא-הרף ושהמסננת תהיה רגישה דיה, אם רוצים להגיע לכל ילד וילדה שנמצאים אי-שם במצב סיכון. הערכת הסיכון תיעשה על-בסיס ההגדרה האחידה שאימצו

6 בלשון המקרא "רצף" פירושו גחלת, ו"עוגת רצפים" היא עוגה שנאפית על גחלים (ספר מלכים א', פרק י"ט). על דרך מדרש אפשר לומר, שכדי לחזק את הרצף מאיתור לטיפול, דרושה בעירה פנימית של אנשי המקצוע.

7 משנה, פרקי אבות, פרק ב', משנה ט'.

8 תודתי לצבי עמלי, מנהל התכנית להכשרת מנחי קבוצות באוניברסיטת בר-אילן, שמפיו למדתי על כפל המשמעות של ראיית הנולד

9 דוח ועדת שמיד, עמ' 68.

10 דוח ועדת שמיד, עמ' 72.

11 במונחים של תשתית המידע היישובית (תמ"י) הכוונה היא לילדים שאינם כלולים באחד הפרופילים שלפיהם נהוג לסווג את מורכבות הבעיות שמהן סובל הילד (מפרופיל 1 עד פרופיל 7).

12 בדידות חברתית היא אחד מגורמי הסיכון הבולטים, בייחוד כשמדובר על הורים לילדים בגיל הרך.

המשרדים השותפים ל-360° התכנית הלאומית. האיתור מוצג במודל כשלב העומד בפני עצמו, אך ראוי לזכור שבמציאות, ההבחנה בין איתור (זיהוי) לבין טיפול (התערבות) אינה חותכת.¹³

שאלות שעשויים לשאול חברי ועדת הגיל הרך, ביחס לרכיב האיתור:

- ♦ האם "כיסיו" את כל מסגרות החינוך, מבחינת איתור הילדים בסיכון? למשל, באיזו מידה אנו רואים את הילדים בחינוך המוכר שאינו רשמי?
- ♦ מי רואה את הילדים שאינם במסגרות אלא בבית? שאלה זו רלוונטית במיוחד לילדים בגילאי לידה עד שלוש.
- ♦ האם אנו מסתמכים בעיקר על צוותים של תכניות-איתור ייעודיות, או שאנו משקיעים בפיתוח מיומנות האיתור של כלל אנשי המקצוע הפוגשים ילדים ביומיום?

3. טיפול

צריך שהיד תהיה מושטת ושהמכלל יהיה רחב דיו, אם רוצים לתת מענה לילדים שאותרו. יש יתרון מובהק להתערבות מוקדמת, שכן המוח הצעיר נתון בעיצומו של תהליך עיצוב. גמישותו של המוח מתבטאת בין השאר ביכולתו להתכוון אל הסביבה ולהשתנות בזיקה אליה. לכן יש חשיבות עצומה לאיכות האינטראקציה בין הילד לסביבתו, בעיקר זו האנושית. התערבות טיפולית מנסה לייצר עבור הילד סביבה מיטיבה, אם זה בחדר הטיפול (סוג של מעבדה), אם זה במסגרת החינוכית (קשר עם מבוגר משמעותי במעון או בגן) ואם זה בבית (לשם כך עושים עבודה גם עם ההורים).

שאלות שעשויים לשאול חברי ועדת הגיל הרך ביחס לרכיב הטיפול:

- ♦ כיצד נוכל להרחיב את המגוון המוצע של המענים בהתאמה לצרכים? למשל: אבחון התפתחותי, טיפול פרא-רפואי, טיפול רגשי, הדרכה למחנכות במעון/בגן, הדרכה וייעוץ להורים, טיפול דיאדי, טיפול משפחתי, קבוצות הורים וילדים ביחד, ביקורי בית.
- ♦ איך נרחיב את ה"כיסוי" הטיפולי לכל מי שזקוק?
- ♦ מה עושים עם ילדים שאותרו ושלא נמצא להם מקום במענים הקיימים, השנה?

4. מעקב

1. א. צריך שתהיה אצבע על הדופק לגבי ילדים והורים המקבלים שירות, כדי לוודא שהמענים מותאמים לצורכיהם של הילדים ושל ההורים;
2. ב. צריך שהיד תהיה נכונה להחזקה מתמשכת של ילדים והורים שסיימו להשתתף במענה. על-פי רוב נדרשים ליווי ותמיכה לטווח ארוך כשמדובר באוכלוסיות סיכון. חשוב לוודא שיש מי שעוקב אחרי מצב הילדים/ההורים ומלווה אותם הלאה, למשל לקבלת מענה נוסף על-פי הצורך.

¹³ היחס בין איתור להתערבות מורכב. למשל קיומה של אינטראקציה איכותית בין מבוגר משמעותי לבין ילד, שנועדה בין השאר להעמקת ההיכרות, עשויה להביא לזיהוי מצב סיכון (דהיינו איתור), ובה-בעת האינטראקציה האיכותית מקפלת בתוכה גרעין של התערבות. תודתי למוניקה יונקור, מדריכה ארצית באגף הקדם-יסודי במשרד החינוך, שהעניקה לי תובנה זו.

שאלות שעשויים לשאול חברי ועדת הגיל הרך ביחס לרכיב המעקב:

- ♦ באיזו מידה נעשה שימוש מושכל בתשתית המידע היישובית (תמ"י) לצורכי מעקב ובקרה? למשל: האם המענים פועלים על-פי התכנון מבחינת כוח אדם, שעות הפעלה וכיו"ב? האם יש התאמה בין המענים לבין פרופיל הילדים המשורתיים בהם?
- ♦ אילו גופים מקצועיים נכונים להעניק ליווי מתמשך לילדים ולמשפחות במעבר בין מענים ומסגרות? יש שמגדירים זאת כניהול-טיפול לטווח ארוך.

מודל כוורת הרצף: דפוסי הפעולה של אנשי המקצוע

עד כה התמקדנו בחתירה לכיסוי מיטבי של אוכלוסיית היעד. דפוסי הפעולה של אנשי המקצוע הם פרספקטיבה משלימה לאותו העניין עצמו. כי הלא מי שמופקד על ה"כיסוי" הם אנשי המקצוע העוסקים במניעה, באיתור, בטיפול ובמעקב. יישוב שהציב לעצמו למטרה לחזק את רצף האחריות המקצועית כלפי אוכלוסיית הסיכון, ראוי שלנגד עיניו יעמוד אחרון אנשי המקצוע בשטח, זה שנמצא במגע חי, יומיומי, עם הילדים ועם המשפחות. כמובן, השאלות שיישאלו בוועדת הגיל הרך ייסובו לא על איש המקצוע הפרטי, אלא על כלל אנשי המקצוע בשירותי הגיל הרך.

מודל "כוורת הרצף" מונה שש חוליות של דפוסי פעולה מהזווית של איש המקצוע: הכרתי, זיהיתי, התבוננתי פנימה, התייעצתי, שיתפתי הורים, ולבסוף: נתתי מענה, דיווחתי ועקבתי.

1. הכרתי

על איש מקצוע להכיר את הילדים בתחום אחריותו. ככל שגדולה תדירות פגישותיו עם הילד, כך אפשר לצפות להיכרות מעמיקה ורב-ממדית. "הכרתי" משמע: עשיתי מאמץ להכיר מקרוב את הילד תוך כדי אינטראקציה איכותית עמו. השתדלתי להכיר את הוריו, את הרקע המשפחתי והתרבותי, את סגנון החיים, את התחביבים של הילד, את הכוחות הקיימים בו ואת הקשיים שעמו הוא מתמודד.

2. זיהיתי

הפעלתי חיישנים לקלוט אם יש קשיים העשויים להעיד על קיומו של מצב סיכון. אם ראיתי דבר-מה חריג, חשבתי מה עשוי להיות ההסבר לכך. הקפדתי לא לתייג את הילד, ובה-בעת נזהרתי לא לטייח את מה שנראה בעיניי מדאיג.

3. התבוננתי פנימה

ניסיתי להבחין בין עובדות לפירושים. הקשבתי לרגשות שעלו בי נוכח התנהגותו של הילד ותוך כדי האינטראקציה עמו. התבוננתי בעמדות שמצאתי בתוכי כלפי הילד וכלפי הוריו. שאלתי את עצמי כיצד משפיעים רגשות ועמדות על הפרשנות שנתתי לסיטואציה ועל הפעולות שאנקוט בהמשך.¹⁴

מודל 2: כוורת הרצף

14 היכולת הרפלקטיבית לעצור ולהשתהות לפני הריצה אל ה-Doing היא מיומנות חיונית עבור איש מקצוע, וההתעקשות עליה אינה מובנת מאליה. היא דורשת תרגול ובעיקר הדרכה (סופררויזן).

4. התייעצתי

אם חשתי צורך, פניתי לקבל חוות דעת מאנשי מקצוע נוספים. אפשר שאינני בטוח אם זיהיתי נכון, ואפשר שאני מהסס מה הפעולות הבאות שעליי לנקוט נוכח מה שזיהיתי. ההתייעצות יכולה להתקיים עם איש מקצוע בתוך הארגון שלי או עם איש מקצוע מארגון אחר (בלי לנקוב בשם הילד).

5. שיתפתי הורים

יצרתי קשר עם הורי הילד, ואם נתקלתי בקשיים התאמצתי לפתוח ערוצי תקשורת. חולייה זו אמנם מופיעה במקום החמישי ברצף, אך לאמיתו של דבר אין היא עומדת כשלעצמה אלא קשורה לכל שאר החוליות. כך למשל, שיחה עם ההורים רלוונטית בשלבי ההיכרות, הזיהוי וההתייעצות.¹⁵

6. נתתי מענה, דיווחתי, עקבתי

בהגיעי לשלב ה-Doing הגדרתי קודם-כול תוצאה מצופה עבור הילד, ושקלתי מה המענה המתאים מתוך מגוון המענים הרלוונטי. במידת יכולתי ובגבולות סמכותי המקצועית נתתי מענה לילד בעצמי, ועל-פי הצורך הפניתי את ההורים למענה חיצוני. דיווחתי על הפעולות שנקטתי לגורמים המתאימים ועקבתי אחרי תוצאות ההתערבות.

עד כאן שש החוליות של כוורת הרצף. כשהמודל לנגד עיניהם עשויים חברי ועדת הגיל הרך לשאול באיזו מידה אנשי המקצוע מהשירותים השונים ביישוב:

1. עושים מאמץ להכיר לעומק כל ילד?
2. מיומנים בזיהוי מצבי סיכון וסכנה?
3. מורגלים ברפלקציה על רגשות ועל עמדות לפני שהם מגיבים?
4. מתייעצים עם גורם מקצועי רלוונטי בתוך הארגון או מחוץ לו?
5. משתפים את ההורים ויודעים איך לפתוח ערוצי תקשורת חסומים?
6. נותנים מענה (אם בכוחות עצמם ואם באמצעות הפניה), מדווחים ועוקבים?

"מי שמחכים בלי לפעול - חורש בלי לזרוע" (פתגם עממי ערבי); כל שחכמתו מרובה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת" (משנה, פרקי אבות, ג: ט)

כיצד יבואו הידע והתובנות שנאספו לאורך השנה לידי יישום? חברי הפורומים הבין-יישוביים למובילי הגיל הרך התעמקו במודל כוורת הרצף. בין השאר התחלקו לקבוצות קטנות על-פי מפתח יישובי והתבקשו להעריך את מצב השירותים לגיל הרך ביישוב לנוכח המודל. היכן מתגלעים פערים? אילו חוליות רופפות? מהם אזורי העיוורון? אחרי ששמו את האצבע על חוליות שהיו רוצים לחזק, התבקשו חברי הפורום להתמקד בשתי חוליות, להציע כיווני פעולה אפשריים לחיזוקן, ולהעלות את הנושא לדיון בוועדת הגיל הרך כשהם חוזרים אל היישוב.

אכן, ברוב היישובים התקיים דיון בוועדת הגיל הרך, ונבחרה חולייה אחת להתמקד בה. בטבלה הבאה מובאות דוגמאות לכיווני פעולה שעלו בוועדות, בהתייחס לצרכים שזוהו.

¹⁵ במצבים קיצוניים, כשיש חשש כי שיתוף ההורים עלול להגביר את הסכנה שהילד נתון בה, יועבר הטיפול לידי עובד סוציאלי לחוק נוער (פקיד סעד).

הצורך המזוהה	כיווני פעולה מוצעים
להרחיב את ה"כיסוי" של רכיב האיתור ביחס לילדים המשתייכים לחינוך המוכר שאינו רשמי	נציגים ממוסדות החינוך המוכר שאינו רשמי ישולבו בוועדת הגיל הרך, בצוותים המלווים של המענים ובהכשרות בין-מקצועיות המתקיימות במסגרת "התחלה טובה" ביישוב (טמרה)
להרחיב את ה"כיסוי" של רכיב האיתור ביחס לילדים מגיל לידה עד שלוש, בייחוד אלה שאינם שוהים בפעוטונים של המועצה	עו"סית מהמחלקה לשירותים חברתיים תיפגש עם אחיות טיפת-חלב, להעמקת ההיכרות ולחיזוק שיתופי הפעולה (מועצה אזורית מעלה-יוסף)
לשכלל את מיומנות האיתור של ילדים בסכנה, בדגש על התעללות פיזית ומינית	לארגן השתלמות ממושכת לצוותים בין-מקצועיים בגיל הרך על נושא ילדים בסכנה (ירושלים שכונות מערב/טייבה)
לאפשר לכל איש מקצוע לפנות להתייעצות עם מומחה מארגון אחר, כשעולה התלבטות ביחס לילד בסיכון	למנות רפרנט/ית להתייעצות מטעם כל ארגון שיש לו ייצוג בוועדת הגיל הרך; לפרסם דף קשר לכל השירותים בגיל הרך (טירה/ירושלים שכונות מערב); להקים מנגנון התייעצות בין-ארגוני שיופעל במתכונת מוקד טלפוני עירוני (לוד; רעיון דומה בוצע בקלנסואה)
לפתוח חסימות בקשר עם הורים לילדים מגיל לידה עד שלוש, דוגמת הורים שמתכחשים לבעיית הילד ואינם מוכנים לבוא לטיפול	לארגן סדנה קבוצתית להורים במעונות היום. הנחיית הסדנה תיעשה במשותף על-ידי נציגים מהשירות הפסיכולוגי החינוכי וממחלקת הרווחה (מעלות-תרשיחא)
לעקוב אחרי מצבם של ילדים שסיימו להשתתף במענה, או שהופנו ממענה אחד לאחר; לדאוג לתיאום טיפול על רצף הזמן	להקים פורום שיישבו בו כל אחראי המענים בעיר ולגבש נהלים לשיתוף פעולה (בני ברק, הפורום החל את פעולתו)

אכן, זוהי תחילת הדרך. ללא ספק נדרשים מאמץ והתמדה כדי לקדם את תהליכי היישום שבהם החלו ועדות הגיל הרך בהתייחס לחיזוק רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול. במקביל מורגש צורך להרחיב ולהעמיק את הלמידה בפורומים המחוזיים סביב הנושא. המשך יבוא בשנה הבאה.

זו ילדותי הראשונה - סיכום

"הילד הוא אבי המבוגר", כך כתב המשורר האנגלי ג'רארד מאנלי הופקינס. חוויות הילדות המוקדמות לא זו בלבד שהן מותירות משקעים ושיש להן השפעה על החיים הבוגרים, אלא גדולה מזאת: הילד שהייתי פעם - חי ונושם בתוכי כמבוגר. עכשיו הוא צוחק ובוכה בי, הילד שהייתי, עכשיו הוא מחייך ומדמם. והוא מפעיל אותי, לעתים גם מנהל אותי, בידועין או שלא-בידועין. החוויות שחווינו בילדותנו

יש להן, איכשהו, משקולות כבדות יותר משל החוויות שנחווה בבגרותנו. כך מתאר זאת פרופ' אביעד קליינברג:

"כשהיה עולמנו חדש, בשנות חיינו הראשונות, היו הריחות חריפים יותר, הצבעים עזים יותר, ההנאות מסעירות יותר, והכאבים עמוקים יותר. כשהיה עולמנו חדש, היה כל רושם טובע חריץ עמוק בשפופרת הנפש הרכה, נפש שהלכה והתקשתה, סוגרת על הרשמים שנלכדו בתוכה בכל עוצמתם הראשונית".¹⁶

הרשמים שהוטבעו בנפש הרכה חורצים בה חריצים, שורטים בה שריטות, ונלכדים בתוכה כבתוך קפסולה השומרת על עוצמתם ועל חיוניותם לאורך שנים. כזה הוא דפוס העיצוב של המוח בראשית החיים; האינטראקציה עם הסביבה מטביעה חותם במעגלים העצביים וחוררת רשמים שאי-אפשר למחוק מהיסוד. אמנם תמיד אפשר לשנות ולשפר; המוח פתוח ללמידה גם בגיל מבוגר, אולם מה שהוטבע בגיל הרך אפשר כנראה רק לרכך. לעגל קצוות חדים. לפתח מודעות לילד-שבפנים ולנסות למתן את נטייתו להגיב מתוך הדפוסים שנצברו ברובד העמוק ביותר.

שיעורים שלמדנו בראשית חיינו, מופנמים אל תוך מחזור הדם שלנו:

"יש לך עשר שקל בשביל אוטובוס? ראשו של ילד מילא את שמשת המכונית כשעצרת סמוך למשרד. בן תשע או עשר, לכל היותר. מסלק טיפות שזולגות על השמשה לראות אם ילכו הידיים שלי אל הארנק. הגשם יורד עליו, טיפות כבדות על ריסיו הסמיכים והוא לא מוחה. פעם לפני שמונה או תשע שנים היה תינוק, שכב בלול מסוּרְג, או ישב בעגלת ילדים ומעליו זוג ידיים נוהג בעגלה. מתי התקמטו סורגי הלול, מתי התעקמו גלגלי העגלה, מתי חדל להקשיב לגשם.

'רוץ! שאני אסיע אותך הביתה?'

'לא. אין אפֶּחָד בבית. נֶבֶד לי המפתח. עד ארבע אפֶּחָד לא יבוא, משך בכתפיו הרטובות של המעיל.

'אז עד ארבע תסתובב בחוץ?'

'אני אישב בתחנה המרכזית'. בן תשע לכל היותר.

מי לימד אותו להיות מסכן מיומן, לדמוע בלי לבכות. לפני שמונה שנים ישב בעגלה והבין שהבכי לבדו לא מזיז בעולם ציפורן. או שתכחיל מִחְנֵק ותבהיל אותם, או שתהיה נמוך ושטוח כמו רצפה - הם לא ישימו לב שאתה שם, ותוכל להיות מה שתראה".¹⁷

לאור הדומיננטיות של החוויות המוקדמות יש חשיבות קריטית לשאלה אם גדלנו בסביבה שבה הרגשנו (בין השאר) מוגנים, מוחזקים ונאהבים, או אם גדלנו בסביבה שבה שהרגשנו פגועים, נטושים ודחויים. החיים כמו החיים מזמנים לכל ילד תערובת בלתי-נסבלת של חוויות משני הסוגים, אך המינון קובע, והשאלה היא לאן נוטה כף המאזניים בין גורמי החוסן (resiliency) לגורמי הסיכון.

16 קליינברג, א' (2004). עצמנו ובשרנו, בתוך: קליינברג, א' (עורך), על אהבת אם ועל מורא אב: מבט אחר על המשפחה. תל אביב: כתר ואוניברסיטת תל-אביב, עמ' 7-8.

17 מִגֵּן, מ' (2003). מלאכיה נרדמו כולם. ירושלים: כתר, עמ' 274-275 (ציטוט בדילוגים).

“פינת הילדות היא הפינה הכי חשובה בנפש שלנו. כשנשכח הכול, את תחושת הילדות עוד נזכור.”¹⁸
הכרה זו מחזקת את תחושת הדחיפות ואת תודעת השליחות של האנשים שמלאכת יומם היא ילדים
בגיל הרך ומשפחותיהם. ועדת הגיל הרך הפועלת לחיזוק רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול
ברמה היישובית, עשויה לשנות גורלות.

אסיים במשפט ששמעתי מפי אורנה מאיר, מנהלת 360° התכנית הלאומית במחוז צפון-א': “במקום
שבו ילד נופל, צריך מלאך שִׁיניח מתחתיו כרית”.

ביבליוגרפיה

אטלס, י' (2012). והילד הזה הוא אני: אוסף ראשון. ירושלים: כתר.

דוח ועדת שמיד (2006).

ויניקוט, ד' (1989). הילד, משפחתו וסביבתו. תרגום: י' כפרי. תל אביב: ספרית פועלים.

זך, נ' (1966). כל החלב והדבש. תל אביב: עם עובד.

מגן, מ' (2003). מלאכיה נרדמו כולם. ירושלים: כתר.

קליינברג, א' (2004). עצמנו ובשרנו, בתוך: קליינברג, א' (עורך), על אהבת אם ועל מורא אב: מבט
אחר על המשפחה. תל אביב: כתר ואוניברסיטת תל-אביב.

18 אטלס, י' (2012). והילד הזה הוא אני: אוסף ראשון, ירושלים: כתר, “סוף דבר”, עמ' 111.

"התחלה טובה" מבוססת נתונים

זיוה שגיב, ממונה מחוזית "התחלה טובה", מחוז ירושלים

סבי מנגשה, ממונה מחוזית "התחלה טובה", מחוז דרום

"בליבת הכלים והשיטות שמעמידה התכנית הלאומית ליישוב ניצבת תשתית המידע היישובית - תמ"י. תמ"י היא יישום ממוחשב המשמש כלי מרכזי לפעולות כגון בחינת ההתאמה בין המענים וצורכי הילדים הנמצאים במענה; בחינת פערים בין התכנון לביצוע; ביסוס החלטות בנוגע לשינויים באופן הפעלת המענים ועוד (מתוך האוגדן היישובי של התכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון, מהדורה שנייה).

במאמר זה נתייחס לערך המוסף של עבודה מבוססת נתונים בתהליכי העבודה בגיל הרך. עבודה מבוססת נתונים כרוכה בשתי פעולות מרכזיות: ניתוח וקבלת החלטות.

תמ"י מספק מידע על צורכי הילדים על-פי היגיון מסוים. קריאת דוחות תמ"י באופן מכוון ללמידה על המצב הקיים תצמיח תובנות. תהליך הניתוח כרוך אפוא בהתבוננות בנתונים שנאספו ובהצלבתם במטרה למצוא קשרים ביניהם ולצמצם פערים בין התכנון לביצוע. תהליך זה הוא ניהולי בעיקרו ולפיכך הוא מצריך חשיבה, תכנון והובלה. אחראי המענים עסוק בהתבוננות על הנתונים, ניתוח המידע, הבאתו לדיון וקבלת החלטות בוועדות השונות ביישוב, בעוד מנהלי התכנית ביישובים אחראים על ההנחיה, הליווי והסיוע.

על-פי רוב, דוחות תמ"י משמשים את בעלי התפקידים השונים והמנהל היישובי לפעולות האלה:

- ◆ מעקב אחר מענים
- ◆ הערכת מצב קיים
- ◆ ביסוס טענות
- ◆ קידום סוגיה
- ◆ קבלת החלטות מושכלת ככל האפשר.¹⁹

דוח תמ"י גיל רך כתומך לעבודת ועדת הגיל הרך היישובית

תשתית המידע היישובית מבוססת על מערך טפסים אינטרנטיים נוחים לשימוש שהמידע בהם מוצפן ומאובטח. בשלב הראשון מאפשרת המערכת למנהל התכנית ביישוב להפיק באופן מיידי דוח על מענה שעליו הושלם תיעוד המידע והבאתו לדיון בצוות המענה. בשלבים שלאחר מכן אפשר להפיק דוחות לכמה מענים, בהתאם לצורכי הדיון.

אחד הדוחות שאפשר להפיק ממערכת תמ"י הוא דוח ועדת גיל. דוח זה מרכז מידע על כלל המענים הפועלים ביישוב לקבוצת גיל מסוימת. דוח ועדת גיל הוא כלי מרכזי שמעמידה התכנית בפני ועדת הגיל למעקב ובקרה אחר תכניות פועלות ולקבלת החלטות ביחס לתכנית. אחריות הוועדות המקצועיות באה לידי ביטוי באופן הבא:

19 תודה לגלי אינס, מנחה מחוז ירושלים, על כתיבת הפתיחה למאמר זה ועל ליווי תהליך הלמידה בנושא ניתוח דוח גיל של צוות המנהלים היישוביים.

- ◆ למידה מעמיקה של ועדת הגיל את מצב הילדים והשירותים בקבוצת הגיל/התחום שבו היא עוסקת
- ◆ מעקב אחר שינויים בהיקף הצרכים ובסוגיהם בקרב הילדים/בני הנוער בסיכון בקבוצת הגיל, וזאת לאור המענים הקיימים ביישוב ואלה המופעלים במסגרת התכנית;
- ◆ גיבוש ראייה כוללת, מדיניות ובניית סדרי עדיפויות עבור הוועדה היישובית לצורך בניית רצף שירותים בהתאם לגיל המדובר;
- ◆ סיוע בקבלת החלטות ביחס לדרכי ההפעלה של המענים (תשתיות פיזיות, סוג ודרכי בחירת הצוותים, סוג אופן ההפניה ודרכי גיוס המשתתפים, הרכב הפעילויות וכד') ובפתרון בעיות בהקמתם ובהפעלתם;
- ◆ ליוו שיטתי ושוטף, באמצעות הכלים והתהליכים של התכנית הלאומית, של ההקמה וההפעלה של המענים במסגרת התכנית הלאומית, היקף ההפעלה בהתייחס למתוכנן והניצול התקציבי, תוך מתן סיוע בפתרון בעיות בהפעלתם;
- ◆ מעקב שוטף, באמצעות הכלים והתהליכים של התכנית, על מאפייני הילדים המשתתפים במענים שבאחריות הוועדה, על צורכיהם ועל השינויים החלים במצבם;
- ◆ גיבוש הצעות והמלצות בקבלת החלטות ביחס לדרכי העבודה של המענים, שינויים במענים עצמם, ולפי הצורך גם בתכנית היישובית עבור קבוצת הגיל.

דוגמה לניתוח נתונים מדוח ועדת גיל באחד מיישובי התכנית

תהליכי למידת עומק בנושא עבודה מבוססת נתונים, התקיימו במחוזות השונים, הן בצוות מנהלי התכנית הלאומית והן בפורום המחוזי של מובילי הגיל הרך. תהליך הלמידה לקראת יישום כלל למידה של השאלות שאפשר לשאול ביחס לכל לוח בדוח ועדת גיל והגדרה של תהליך פענוח הנתונים הכולל ארבעה שלבים:

1. ניתוח
2. תובנות
3. החלטות
4. משימות לביצוע.

בדוגמה שלהלן יוצגו תוצרים של דיון שהתקיים בוועדת הגיל הרך באחד מיישובי התכנית. לנגד עיניהם של חברי הוועדה עמד דוח ועדת הגיל. מפאת קוצר היריעה יוצגו חלק מלוחות הנתונים המופיעים בדוח ותוצרי הדיון שנערך ביחס ללוחות אלה.

לוח 1: היקף הפעלה, אוכלוסיות מיוחדות, מגדר ומאפיינים דמוגרפיים לפי מענה, במספרים

תדירות בפועל	אוכלוסיות מיוחדות						היקף הפעלה (מס' ילדים)		שם המענה	#
	ערבים		חרדים		עולים					
	בפועל	תכנון	בפועל	תכנון	בפועל	תכנון	בפועל	תכנון		
43%	0	0	13	20	2		13	20	דלת פתוחה להורים לילדים בסיכון התפתחותי בגיל הרך	1
83%	0	0	54	60	0		54	60	האתגר (הדרכת הורים וילדים - תכניות לגיל הרך)	2
57%	0	0	28	40	3		28	40	המשחק ככלי לקידום התפתחותי ויצירת קשר	3
44%	0	0	22	40	0		22	40	התקשרות הורות תומכת קשר ותקווה - תכנית למען הורים לילדים בגיל רך המראים קשיים בוויסות עצמי-התנהגותי	4
88%	0	0	54	55	2		54	55	חצר פעילה	5
83%	0	0	5	10	0		5	10	מועדונית טיפולית אינטנסיבית ולא-אינטנסיבית	6
48%	0	0	21	24	0		21	24	צעדים בריאים - העצמת הורים לילד הראשון	7
84%	0	0	86	85	2		86	85	תכנית אור	8
82%	0	0	37	36	1		37	36	תכנית משפחות להורים וילדים בגיל הרך	9
75%	0	0	320	0	10	0	320	0		סה"כ

שאלות שהעלו חברי ועדת הגיל על לוח 1:

- האם יש הלימה בין מספר הילדים בפועל (המשתתפים במענים) לעומת המתוכנן?
- האם תדירות ההשתתפות של ילדים והורים במענים מספקת?

תובנות שהפיקו מהלוח:

משימות לביצוע	החלטות	תובנות	ניתוח המידע
			קיימת הלימה בין מספר המשתתפים בפועל לבין המספר המתוכנן
יש לערוך דיון בצוותים המלווים (באחריות אחראי המענים)	בדיקת הסיבה באמצעות דיון בצוותים המלווים של המענים להורים (דלת פתוחה והתקשרות), ועקב כך גיבוש דרכים לשיפור. ייתכן שההסבר הוא בכך שעברה מחצית שנה, והתקיימו מחצית מהקבוצות המתוכננות	בתכניות להורים ההשתתפות נמוכה באופן משמעותי לעומת תדירות ההשתתפות של הילדים.	תדירות ההשתתפות של הורים בתכניות: 50% בממוצע

לוח 3: פרופילים שבהם נמצאים הילדים בסיכון לפי מענה, במספרים (2)

#	שם המענה	פרופילים (בתכנון)	פרופילים (בפועל)								סה"כ
			1	2	3	4	5	6	7	ללא בעיות	
1	דלת פתוחה להורים לילדים בסיכון התפתחותי בגיל הרך	123456	0	1	0	2	1	0	9	0	13
2	האתגר (הדרכת הורים וילדים - תכניות לגיל הרך)	1.3.5	0	3	18	0	1	1	30	1	54
3	המשחק ככלי לקידום התפתחותי ויצירת קשר	1.5.7	9	3	5	0	3	0	2	6	28
4	התקשרות הורות תומכת קשר ותקווה - תכנית למען הורים לילדים בגיל הרך המראים קשיים בויסות עצמי-התנהגותי	1.4.5.6	1	2	2	0	4	2	5	6	22
5	חצר פעילה	2.3.6	0	4	3	3	1	13	8	12	54
6	מועדונית טיפולית אינטנסיבית ולא- אינטנסיבית	1.3	4	0	0	0	1	0	0	0	5
7	צעדים בריאים - העצמת הורים לילד הראשון	1.4.5	1	1	0	0	0	0	0	19	21
8	תכנית אור	234567	4	19	14	7	3	13	16	10	86
9	תכנית משפחות להורים ולילדים בגיל הרך	1.3.5.7	0		3	6	1	1	4	19	37
סה"כ			19	46	45	18	15	30	74	73	320

שאלות שהעלו חברי ועדת הגיל על לוח 3:

- ♦ האם יש הלימה בין הפרופילים של הילדים המקבלים שירות בפועל במענים לבין הפרופילים המתוכננים עבור כל מענה (לפי כרטיס הפרויקט)?
- ♦ מה הפרופיל הבולט בקרב כלל הילדים המקבלים שירות במענים, והאם ניתן מענה מיטבי לפרופיל זה?

תובנות שהפיקו מהלוח:

ניתוח המידע	תובנות	החלטות	ביצוע החלטות
דלת פתוחה משולבים בתכנית תשעה ילדים בפרופיל 7. זה אינו פרופיל מתוכנן לתכנית	אין מענה מספק לפרופיל 7 בתכנית במסגרת התכנית הלאומית (בקהילה פועלים מועדוניות ומעון רב-תכליתי). יש לבצע התאמות בתכנית כדי שתיתן מענה לפרופיל 7.	גיוס משפחות גם מפרופילים אחרים הקצאת עשרה מפגשים למשפחות בפרופיל 7 הפניית המשפחות לטיפול משלים בקהילה חשיבה על תכניות יישוביות מתאימות לפרופיל 7	הפניה לשירותים מטפלים - באחריות אחראי מענה קיום דיון בוועדת גיל במענים לפרופיל 7 - יו"ר ועדת הגיל הרך
האתגר בתכנית משולבים 30 ילדים בפרופיל 7, התכנית לא מיועדת לתת מענה לפרופיל זה	חוסר ההתאמה נוצר עקב כניסה למשפחות רווחה שלא היו ידועות כמורכבות אך לאחר כניסת העובדות למשפחות התגלתה תמונה מורכבת יותר	הפניית המשפחות למענים נוספים בקהילה מתן הדרכה רגשית לצוות שימת דגש בקבוצה הבאה על גיוס משפחות לתכנית באמצעות גננות נוסף על גיוס על-ידי משרד הרווחה	באחריות צוות מלווה, חשיבה על מענים נוספים לכל משפחה פנייה לגננות להיכרות עם התכנית ואיתור משפחות מתאימות (באחריות צוות התכנית)
חצר פעילה - משפחות צעדים בריאים , בתכניות משולבים אחוזים גבוהים של ילדים ללא בעיות	שתי אפשרויות: ילדים לא מתאימים בתכניות. מילוי לא מדויק של תמ"י כתוצאה מחוסר הבנה של השאלון ותפיסה שמרנית של חשש מדיווח	הדרכה נוספת לאנשי המקצוע הממלאים את טופסי תמ"י וחשיפה של דוחות המענה בפני הצוותים הממלאים את הטפסים	תכנון מהלך הדרכה לממלאי הטופס שיקלו הצגה של דוחות המענה (מנהלת יישובית ויו"ר ועדת הגיל)

מקרא פרופילים

0 ללא בעיות

1 בעיות בהשתייכות למשפחה וטיפול בילד

2 בעיות בתפקוד הילד בתחום התפתחותי/לימודי

3 בעיות משפחה וטיפול בילד וגם בעיות בתחום התפתחותי/לימודי

4 בעיות בתפקוד הילד בתחום חברתי/רגשי

5 בעיות משפחה וטיפול בילד וגם בעיות בתפקוד הילד בתחום חברתי/רגשי

6 בעיות בתפקוד ילד בתחום התפתחותי/לימודי וגם חברתי/רגשי

7 בעיות משפחה וטיפול בילד ובעיות בתחום התפתחותי/לימודי וחברתי/רגשי

לוח 4: תחומי סיכון של הילדים המשתתפים במענים בקבוצת גיל

4.1. בעיות בתחום השתייכות למשפחה וטיפול בילד במספרים	
67	טיפול פיזי לא מתאים
5	השגחה לא מתאימה
6	חשופים להתנהגויות מסכנות במשפחה
0	חשד/התעללות מינית במשפחה
0	חשד/התעללות מינית מחוץ למשפחה
0	חשד/התעללות פיזית במשפחה
33	בעיות קשות בקשר בין ילדים להוריהם
96	מתקשים לתת העשרה
64	קושי רציני להתמודד עם התנהגות הילדים ולהציב גבולות
23	מתקשים לדאוג לקבלת שירותים נחוצים לילדים
41	מוגבלות נפשית או שכלית של הורה אחד לפחות
0	התמכרויות, עבריינות וחוסר נורמטיביות של הורה אחד לפחות

4.2. בעיות בתפקוד הילד בתחום הרגשי/חברתי במספרים	
103	מפגינים התנהגויות המעידות על קשיים רגשיים
71	מתקשים בהסתגלות ויצירת קשר עם אחרים
29	מפגינים התנהגות תוקפנית
6	סיכון ופגיעה עצמית
0	סימנים של שימוש באלכוהול או בסמים
0	התנהגות מינית לא תקינה/לא מתאימה לגילם
0	התנהגויות לא חוקיות/לא-נורמטיביות

4.3. בעיות שמהן סובלים הילדים בסיכון המקבלים את המענה, בתחום בעיות בתפקוד הילד, בתחום התפתחותי/לימודי, במספרים	
0	חשד שההתפתחות הפיזית/הקוגניטיבית אינה תקינה
4	נעדרים לעתים תכופות מבית הספר
113	אינם מגלים מעורבות בלמידה
49	מפריעים יותר מהמקובל/אינם מקבלים סמכות
119	הישגים תפקודיים/לימודיים נמוכים
0	אינם נמצאים במסגרת חינוכית כלשהי (נושרים)

שאלות שהעלו חברי ועדת הגיל על לוח 4:

- מהן הבעיות הבולטות בתחומי הסיכון השונים? תחום הסיכון המרכזי של הילדים המקבלים שירותים במענים? האם ניתן מענה מיטבי לתחום סיכון זה?
- האם יש תחומי סיכון שהערך המספרי שלהם נמוך מהמצופה?

תובנות שהפיקו מהלוח:

ניתוח המידע	תובנות	החלטות	משימות לביצוע
בלט מספר נמוך מאוד של בעיות בתחום הסיכון החמור, כגון: התעללות פיזית ומינית, מה שנראה לא סביר	אותרו מעט ילדים במצבי הסיכון החמור לעומת הסטטיסטיקה הכללית	צורך בהדרכה בנושא	חשיבה עם הרווחה כיצד לקדם מודעות בנושא
בולט אחוז גבוה של מוגבלות נפשית או שכלית בקרב הורי הילדים המשורתים במענים	עלה בדיון שחלק ניכר מההורים שזוהו כבעלי מוגבלות נפשית, הן אימהות בדיכאון שלאחר לידה. ייתכן שאנשי המקצוע לא יודעים מה נחשב למוגבלות נפשית מבחינת מילוי טופס תמ"י	למידת הנושא ומתן הנחיות ברורות לאנשי המקצוע	התייחסות לנושא בהדרכה למילוי תמ"י

לוח 5: מאפיינים דמוגרפיים של הילדים המשתתפים במענים בקבוצת הגיל

5.1. מגדר	
192	בנים
128	בנות

5.2. מגזר	
0	יהודי
320	יהודי-חרדי
0	מוסלמי
0	נוצרי
0	דרוזי
0	אחר

5.3. מספר הילדים העולים	
0	ברית המועצות לשעבר (למעט קווקז, גרוזיה ובוכרה)
0	קווקז
0	גרוזיה
1	בוכרה
4	אתיופיה
5	אחר

5.4. מאפיינים דמוגרפיים של משפחות הילדים המקבלים את המענה, במספרים	
164	חיים במשפחות גדולות (ארבעה ילדים ומעלה)
16	חיים במשפחה חד-הורית
61	אין הורה מפרנס

5.5. מספר הילדים בעלי מוגבלויות המקבלים את המענה	
פיזית	6
נפשית	1
שכלית	0
מוגבלות אחרת	3
לקות למידה	17
טרם אובחן	15

שאלות שהעלו חברי ועדת הגיל על לוח 5:

- האם ניתן מענה לכל קבוצות האוכלוסייה הנמצאות בסיכון:
- ♦ בהתייחס למאפייני המשפחות, מבחינת גודל המשפחה, פרנסת ההורים והיחידה ההורית (זוג/חד-הורי)
 - ♦ בהיבט מגדרי
 - ♦ אוכלוסיות מיוחדות: למשל עולים
 - ♦ ילדים עם מוגבלויות

תובנות שהפיקו מהלוח:

משימות לביצוע	החלטות	תובנות	ניתוח המידע
			באופן כללי נראה שמאפייני המשתתפים במענים תואמים את הנתונים הדמוגרפיים בשכונה
			כ-20% מהילדים המשורתיים במענים - אין הורה מפרנס בבית
		הנתון מעיד על הצלחה בשל מורכבות גדולה יותר בכניסה למסגרות חינוך של בנים	אחוז הבנים המשורתיים במענים גבוה מהבנות
			12% מהילדים המשורתיים הם בעלי מוגבלויות, ונתון זה תואם את הממוצע הארצי

לוח 7: השוואת נתוני מיפוי מול נתוני תמ"י

מס' מטופלים מדוח תמ"י	מס' מטופלים מדוח 1 (מיפוי)	מס' מאותרים מדוח 1 (מיפוי)	מס' פרופיל
73	6	14	0
19	6	38	1
46	44	33	2
45	1	13	3
18	8	12	4
15	0	23	5
30	15	2	6
74	26	21	7
320	106	241	סה"כ

שאלות שהעלו חברי ועדת הגיל על לוח 7:

- ♦ האם יש הלימה בין פרופיל הילדים המקבלים שירותים במענים לבין הפרופילים שזוהו במיפוי?
- ♦ השוואה בין סך הילדים שאותרו לסך הילדים המקבלים מענה?

תובנות שהפיקו מהלוח:

ניתוח המידע	תובנות	החלטות	ביצוע החלטות
מספר המטופלים גדול ממספר המאותרים	תהליכי העבודה ביישוב חשפו מצבי סיכון שלא היו מוכרים		
בפרופיל 2 מספר המטופלים נמוך ממספר המאותרים	מיעוט במענים העוסקים בקידום כישורים קוגניטיביים והתפתחותיים	חשיבות רבה לפתיחת יחידה התפתחותית	קידום נושא היחידה ההתפתחותית מול משרד הבריאות

דוח ועדת גיל רך כתומך להבניית רצף איתור-טיפול בגיל הרך

במסגרת העבודה השוטפת של "התחלה טובה" נעשה שימוש בתמ"י כמנוף להנעת תהליכים שעליהם הושם דגש במהלך השנה החולפת. הפלטפורמות הארגוניות המרכזיות לקידום מהלכים אלה הן ועדות הגיל הרך היישוביות והפורומים המחוזיים לגיל הרך. הפורומים המחוזיים וועדות הגיל היישוביות עסקו השנה בתהליכי למידה בשני נושאים מרכזיים שמטרתם להבטיח את קיומו של רצף איתור-טיפול בגיל הרך:

1. הקמת מרכזים לגיל הרך על פי המודל הבין-משרדי;

2. חיזוק רצף האחריות היישובית מאיתור לטיפול ביישוב.

מטרתם של שני המהלכים האלה היא ליצור מערך שירותים לגיל הרך הפועל בשיטתיות ובשיתוף פעולה בין השירותים השונים, בקשר ובסנכרון בין המענים, כדי להבטיח ש"שום ילד לא יישאר מאחור". למידת הנתונים העולים ממערכת תמ"י מסייעת בקידום מטרה זו.

1. הקמת מרכזים לגיל הרך על-פי המודל הבין-משרדי

לאחר שלוש שנות פעילות של "התחלה טובה" שבמהלכן הוקמו מגוון מענים לגיל הרך, נעשה השנה מאמץ לפיתוח מערך יישובי מתכלל לגיל הרך, שבו מתקיים רצף בין מענים בתחומי הליבה השונים כמענה למכלול צרכיו של הילד ומשפחתו. מרכז הגיל הרך נועד לחבר בין השירותים לגיל הרך ביישוב וליצור יחידה ארגונית הפועלת באופן אינטגרטיבי תחת קורת גג אחת. יחידה כזאת מהווה כתובת מרכזית לעיסוק בילדים בגיל הרך והוריהם ביישוב ותשרת הן את אנשי המקצוע והן את ההורים וילדיהם. המרכז משמש ליצירת רצף טיפולי עבור הילדים והמשפחות, באיתור, בטיפול ובעבודה עם הורים, שירותי המרכז ינתנו במשותף על-ידי גורמי הבריאות, החינוך והרווחה.

- ◆ כשיישוב ניגש להקים מרכז לגיל הרך, חברי ועדת הגיל הרך מעלים שאלות כגון:
 - ◆ האם קיימים במרכז הגיל הרך מענים בשלושת תחומי הליבה - איתור, טיפול ועבודה עם הורים?
 - ◆ מהם המאפיינים הדמוגרפיים של האוכלוסייה המקבלת מענה במרכז?
 - ◆ מי השותפים המקצועיים למענים הפועלים במרכז?
- הנתונים העולים מדוח ועדת הגיל ודוחות המענה של המענים הפועלים במרכז מספקים תשובות לשאלות אלה:

- ◆ תמהיל המענים המופיעים בדוח ועדת הגיל מראה את התפלגות המענים על-פי תחומי הליבה. בהתאם לכך יוכל הצוות לקבל החלטות אילו תחומים עליו לפתח.
- ◆ דוחות המענה מראים נתונים דמוגרפיים של המשתתפים: אחוז העולים, אחוז האוכלוסייה עם צרכים מיוחדים, חלוקה בין בנים לבנות, גילאי הילדים, מספר ההורים המפרנסים במשפחה. מידע זה יסייע לצוות המרכז בהחלטה באילו אוכלוסיות עליו להתמקד.
- ◆ דוחות המענה מציינים את הגופים המקצועיים האחראים והשותפים להפעלת התכניות, ובהתאם לכך ייבנו הפורומים המקצועיים ויורחב מעגל השותפים.

2. חיזוק רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול ביישוב

הפורומים המחוזיים עסקו השנה בתהליכי למידה בנושא האחריות המקצועית של אנשי המקצוע להבטחת רצף איתור טיפול בגיל הרך.²⁰

כשוועדת הגיל ממפה את עשייתה בהתאם ל"עוגת הרצף": כיסוי מיטבי של אוכלוסיית היעד, ועדת הגיל הרך מעלה כמה שאלות ביחס לכל אחד מהשלבים במודל. נתונים העולים מדוח ועדת הגיל יספקו מענה לשאלות אלה.

מה תשאל ועדת הגיל בנושא המניעה?

- ♦ אילו משאבים אנו משקיעים בילדים ובהורים שאינם נכללים בקטגוריה של סיכון אבל קיים חשש שהסיכון עלול להתפתח בקרבם?
- ♦ אפשר לראות בדוח ועדת הגיל את תמהיל המענים שנבחרו על-ידי היישוב ואת התכניות שנבחרו ועוסקות בעיקר במניעה.

- ♦ מה אחוז הילדים "ללא בעיות" המשולבים במענים? בלוח 3 בדוח ועדת גיל אפשר לראות כמה ילדים "ללא בעיות" משולבים במענים השונים. חברי הוועדה יבחנו מה היה שיקול הדעת לשילוב ילדים ללא בעיות במענים, והאם ילדים אלה שובצו במענה מתוך שיקול

דעת של מניעה, כי ראו פוטנציאל סיכון שטרם בא לידי ביטוי, או מפני שלא זיהו נכון את קשיי הילד. ועדת הגיל תגדיר מה האחוז הנכון בכל תכנית לשילוב ילדים שאינם בסיכון ומה מטרת שילובם במענים: מניעה, אי-יצירת סטיגמה, יצירת קבוצה הטרוגנית שחבריה משפיעים זה על זה וכיו"ב.

- ♦ עד כמה אנו "מכסים" את אוכלוסיית היעד ביחס לרכיב המניעה?

במערכת תמ"י יש נתון של מספר הילדים ה"מושפעים" מהמענים הקיימים. נתון זה מתייחס לילדים שאינם משתתפים באופן אינטנסיבי במענה אבל מושפעים ממנו בעקיפין, למשל ילדים המבקרים במשחקיות באופן מזדמן. חשיפת הילדים למענים השונים מונעת התפתחות של מצב סיכון ומאפשרת להם מענה זמין אם קיים צורך.

מה תשאל ועדת הגיל בנושא האיתור?

- ♦ האם כיסינו את כלל הילדים בסיכון ביישוב? האם איתרנו את כלל קבוצות האוכלוסייה ביישוב? דוח 1 מהמיפוי שנערך עם כניסת התכנית ליישוב ולוח 7 בדוח ועדת גיל מראים את מספר הילדים שאותרו ביישוב, את גיל המאותרים, את מצבי הסיכון ואת השתייכות הילדים לקבוצות אוכלוסייה שונות. בעקבות למידת נתוני האיתור בשלב המיפוי הוועדה יכולה לזהות את המסגרות או קבוצות האוכלוסייה שבהן היה איתור חלקי ולהשקיע בקבוצות אלה בתהליכי איתור מתמשכים.

- ♦ עד כמה אנו משקיעים היום באיתור ילדים במצבי סיכון?

20 בנושא המודלים לחיזוק רצף איתור-טיפול קראו במאמרו של אייל בר-איתן, "על הלמידה בפורומים המחוזיים לגיל הרך ועל החתירה לחיזוק רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול", המובא בגיליון זה.

תמהיל התכניות בדוח המענה מראה את התכניות הממוקדות באיתור ואת מספרי הילדים שאותרו בתכניות אלה. ועדת הגיל תבחן מי הילדים שאותרו, מהם מאפייניהם והאם הם מקבלים מענה לצרכים שאותרו.

מה תשאל ועדת הגיל בנושא הטיפול?

- ◆ האם כל הילדים שאותרו מקבלים טיפול?
לוח 7 בדוח ועדת גיל מראה את ההלימה בין מספר הילדים שאותרו ביישוב בשלב המיפוי בילדים במצבי סיכון למספר הילדים המשולבים בתכניות כיום.
- ◆ מה עושים עם ילדים שאותרו? האם הם שולבו במענים ההולמים את צורכיהם?
לוח 7 בדוח ועדת גיל מראה את ההלימה בפרופילים בין הילדים שאותרו לבין הילדים המטופלים, והנתון מלמד על הצלחת היישוב לפתח מענים התואמים את צרכי הילדים שאותרו.
בלוח 3 בדוח אפשר לראות את ההלימה בין פרופיל הילדים המשורתים למטרות התכנית, דבר המלמד על שילוב מוצלח של ילדים במענים השונים בהתאם למהות התכנית.
לוח 4 בדוח ועדת גיל מציין את תחומי הסיכון של הילדים המשורתים בתכניות. מהנתונים יכול היישוב ללמוד מה הם תחומי הסיכון הבולטים של הילדים ולבחון האם פיתח מענים התואמים את מצבי הסיכון.
- תפיסה מרכזית המנחה את העשייה בגיל הרך היא חשיבות העבודה עם הורים. נתונים על היקף העשייה עם ההורים אפשר למצוא בנספח המצורף לדוח המענה.
- ◆ כיצד נרחיב את ה"כיסוי" הטיפולי לכל מי שזקוק?
בהסתכלות על דוח מענה אפשר לראות שיש לילדים צרכים שזקוקים לטיפול, ולעתים אינם מקבלים מענה מספק. צרכים אלה יועלו לדיון בוועדת הגיל לצורך חשיבה ומציאת פתרון. למשל: במענים שונים עולה שיש ילדים רבים הזקוקים לאבחון.

מה תשאל ועדת הגיל בנושא המעקב?

- ◆ האם המענים פועלים על-פי התכנון מבחינת כוח האדם, שעות הפעלה וכיו"ב?
לוח 2 בדוח ועדת גיל מפרט אילו תכניות אינן פועלות, מהם המרכיבים השונים בכל תכנית ומה אופן פעילותם ביחס למתוכנן. ככלל, הלמידה סביב נתונים מחזקת את יכולת הוועדה לקבל החלטות על קביעת סדר עדיפויות במענים קיימים ועל פיתוח מענים חדשים. דוח ועדת גיל מרכז את כלל המידע על העשייה היישובית בגיל הרך ומאפשר ליישוב לראות תמונה רחבה של מאפייני המענים שפותחו ומאפייני האוכלוסייה הצורכת מענים אלה.
- לסיכום, עבודה מבוססת נתונים היא עיקרון מרכזי בתכנית הלאומית לילדים בסיכון והיא מתחילה בשלבי התכנון הראשוניים של העבודה ביישוב. תכנית העבודה בגיל הרך, כמו בשאר הגילאים, נבנית על סמך מיפוי ראשוני, ובהמשך, תשתית המידע היא כלי מרכזי לתכנון המובנה במתווה העבודה היישובי. נתוני תמ" תומכים בתהליכים המקצועיים ומאפשרים לאנשי המקצוע ביישוב ובמחוז לקיים חשיבת עומק מתמשכת ומובנית על עבודתם עם ילדים בסיכון בגיל הרך. התנסותם של היישובים בהכנסת תהליכי עבודה שיטתיים מבוססי נתונים בגיל הרך נמצאת בשלבי הבשלה, ותסייע בהכללת כלי העבודה של התכנית הלאומית על כלל הילדים בסיכון בגיל הרך ביישוב וייתכן שגם לגילאים אחרים.